

PAPER DETAILS

TITLE: LAMPSACUS'DA GEÇ ANTİK BİR KIRSAL YERLESİM VE SARAP ÜRETİM ATÖLYESİ

AUTHORS: Oguz KOÇYIGIT,Çagman ESIRGEMEZ

PAGES: 439-478

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/763866>

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA XXIV

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2016

KAAM YAYINLARI
OLBA
XXIV

© 2016 Mersin Üniversitesi/Türkiye
ISSN 1301 7667
Yayıncı Sertifika No: 14641

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir. Makalelerdeki görüş, düşünce ve bilimsel değerlendirmelerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.
The articles are evaluated by referees. The legal responsibility of the ideas, opinions and scientific evaluations are carried by the author.

OLBA dergisi, Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of the Mersin University
(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the Mersin University
(Research Center for Cilician Archaeology / Journal OLBA)

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.

Articles should be written according to the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
www.olba.mersin.edu.tr
e-mail: sdurugonul@gmail.com

Baskı / Printed by
Matsis Matbaa Hizmetleri
Sefaköy / İstanbul

Tel: 0212 624 21 11 www.matbaasistemleri.com
Sertifika No: 20706

Zero Prod. Ltd.

Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XXIV

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XXIV

Editörler

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS
Deniz KAPLAN

OLBA Bilim Kurulu

Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
Prof. Dr. Fikri KULAKOĞLU
Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Marion MEYER
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Kutalmış GÖRKAY
Prof. Dr. İ. Hakan MERT
Prof. Dr. Eda AKYÜREK-ŞAHİN
Prof. Dr. Yelda OLCAY-UÇKAN

MERSİN
2016

İçindekiler / Contents

Fulya Dedeoğlu – Ali Ozan

What Happened in Inland Southwestern Anatolia before 5500 BC?
A Review of the Archaeological Evidence from the Selcen-Örenarası Settlement
(MÖ 5500 Öncesinde İç Güneybatı Anadolu’da Ne Oldu?: Selcen-Örenarası
Yerleşimi Arkeolojik Kanıtları Üzerinden Bir Değerlendirme) 1

Erim Konakçı

A Group of Chalcolithic Pottery Discovered at Asopos Tepesi
(Asopos Tepesi’nde Bulunan Bir Grup Kalkolitik Dönem Çanak Çömleği) 31

Hatice Ergürer

Kınık Höyük Demir Çağ Boyalılarında Bezeme Geleneği
(Embellished Ceramic Tradition from Kınık Höyük During the Iron Age) 67

Onur Zunal

A Group of Submycenaean - Protogeometric Cups from Klaros
(Klaros’dan Bir Grup Submyken-Protogeometrik Fincan) 171

Erkan Alkaç - Gonca Cankardeş-Şenol

Amphora Mühürleri Işığında Miletos ve Alexandria Ticari İlişkileri
(Commercial Relations of Miletus and Alexandria by means of
Amphora Stamps) 191

Banu Özdilek

2009-2012 Andriake Kazılarında Ele Geçen Unguentarium, Şişe,
Lykion ve Mortar Örnekleri
(Uncovered Unguentarium, Bottle, Lykion and Mortar Examples from
Andriake Excavations 2009-2012) 217

Tayfun Selçuk

Kyme ve Larissa’da Bulunmuş İki Figürlü Mezar Steli
(Two Figured Grave Stele from Kyme and Larissa) 267

Murat Çekilmez

Tralleis’ten Bir Eros Yontusu
(An Eros Statue from Tralleis) 297

Mustafa Koçak	
<i>Antakya’da “Dansa Davet”?: İki Heykel Başı Üzerine Düşünceler</i> (“Aufforderung zum Tanz”?: in Antiocheia: Überlegungen über zwei Statuenköpfe)	323
Mustafa Şahin	
<i>Değirmenkaya Anıt Mezarı</i> (Das Grabdenkmal in Değirmenkaya)	341
Hakan Mert	
<i>Priene’deki Gıda Pazarı</i> (Der sog. Lebensmittelmarkt von Priene)	365
Feriştah Soykal-Alanyalı	
<i>Side Dionysos (?) Tapınağı Işığında Tiyatro ile Çevresinin Kentsel Değişimi ve Dönüşümü</i> (The Urban Change and Transformation of the Theater and its Surroundings in the light of the Side Dionysos (?) Temple)	419
Oğuz Koçyiğit – Çağman Esirgemez	
<i>Lampsacus’da Geç Antik Bir Kırsal Yerleşim ve Şarap Üretim Atölyesi</i> (A Late Antique Rural Settlement and Wine Production Installation in Lampsacus)	451
Hatice Özyurt-Özcan	
<i>Marmaris’in İçmeler Mevkiinde Yer Alan Bir Bazilika ve Vaftizhane Üzerine İncelemeler</i> (Studies on a Basilica and Baptistry Located in İçmeler Section of Marmaris)	479
Ayça Tiryaki	
<i>Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi’nin Geometrik Desenli Taban Mozaikleri</i> (The Mosaic Pavements with Geometric Patterns of the Episcopal Church of Rhodiapolis)	505
Burcu Ceylan	
<i>Geç Antik Dönem Kentlerinde Gerileme/Devamlılık Modellerine Kanunlar Üzerinden Bir Bakış</i> (A Re-Evaluation of Decline/Continuity Theories, Based on the Late Antique Laws)	535
Zeliha Demirel-Gökalp	
<i>Bizans Bronz Konkav (İçbükey) Sikkeleri ve Kütahya Müzesi’ndeki Define</i> (Byzantine Bronze Concave Coins and a Hoard in Kütahya Museum)	555

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Ortadoğu’ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri), Eskiçağ Tarihi, Nümizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a. Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b. Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliyografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c. Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d. Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
a. Metin içinde her cümlemin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
b. Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.
c. Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, küçük harf ile ve parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).

- d. Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).
3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig.” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).

5. Word dökümanına gömülü olarak gönderilen figürler kullanılmamaktadır. Figürlerin mutlaka sayfada kullanılması gereken büyüklükte ve en az 300 pixel/inch çözünürlükte, photoshop tif veya jpeg formatında gönderilmesi gerekmektedir. Adobe illustrator programında çalışılmış çizimler Adobe illustrator formatında da gönderilebilir. Farklı vektörel programlarda çalışılan çizimler photoshop formatına çevrilemiyorsa pdf olarak gönderilebilir. Bu formatların dışındaki formatlarda gönderilmiş figürler kabul edilmeyecektir.
6. Figürler CD'ye yüklenmelidir ve ayrıca figür düzenlemesi örneği (layout) PDF olarak yapılarak burada yer almalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Metnin word ve pdf formatlarında kaydı ile figürlerin kopyalandığı iki adet CD (biri yedek) ile birlikte bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı gönderilmelidir.
13. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
b. The text should be written in 10 puntos; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continous numbering.
d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
 - a. One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
 - b. The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
 - c. The indication fig.:
 - * It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);

* If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).

3. The 'Bibliography' and 'Abbreviations' should take part at the end of the article. The 'Abbreviations' used in the footnotes should be explained in the 'Bibliography' part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Footnotes (for articles):

Oppenheim 1973, 9, pl.1.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation 'fig.' should be used in continuous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used).
5. Figures, embedded in Word documents can not be used. Figures have to be in the length in which they will be used in the page, being at least 300 pixel/inch, in photoshop tif or jpeg format. Drawings in adobe illustrator can be sent in this format. Drawings in other vectoral programs can be sent in pdf if they can't be converted to photoshop. Figures sent in other formats will not be accepted.
6. Figures should be loaded to a CD and a layout of them as PDF should also be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
12. The text in word and pdf formats as well as the figures should be loaded in two different CD's; furthermore should be sent, twice the printed version of the text and figures.
13. Special fonts should be loaded to the CD.

LAMPSACUS'DA GEÇ ANTİK BİR KIRSAL YERLEŞİM VE ŞARAP ÜRETİM ATÖLYESİ

Oğuz KOÇYİĞİT* – Çağman ESİRGEMEZ**

ABSTRACT

A Late Antique Rural Settlement and Wine Production Installation in Lampsacus

Recently, as a result of rescue excavations conducted by the Çanakkale Archaeological Museum, an important Late Antique wine production installation was unearthed in the vicinity of Lampsacus in the northerly part of Hellespont. The archaeological work was carried out for a season at this installation but was also extended to include its surroundings in the Lampsacus valley, nearly 3km to the west of Lampsacus itself, situated on the shores of Hellespont. The investigations revealed that this building is not simply a wine production installation but part of a complex of buildings with extensive holdings which had the necessary resources for the production of wine and for habitation. In addition, during the excavations, along with the wine installation, some simple tombs and some large walls, identified as belonging to a farmstead, were found. Thus it can be understood that wine production was a major source of income for the city of Lampsacus in Late Antiquity, while traces of an important rural settlement have been detected on the Anatolian shore of the strait. The unearthed remains are very valuable for providing an idea about the relationship between rural and urban communities in the region with regard to production activities and settlement patterns.

Keywords: Late Antiquity, Hellespont, Lampsacus, wine production, wine installation, farmstead.

ÖZET

Yakın bir geçmişte, Çanakkale Arkeoloji Müzesi tarafından yapılan kurtarma kazıları sonrası, Geç Antik Dönem'e ait önemli bir şarap üretim atölyesi ortaya çıkartılmıştır. Lapseki vadisinde ve Lapseki şehir merkezine yaklaşık olarak 3km. mesafede yer alan bu atölye ve çevresinde, müze tarafından yaklaşık bir kazı

* Dr. Oğuz Koçyiğit, Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Çanakkale. E-posta: ogzkcygt@yahoo.com

** Çağman Esirgemez, Çanakkale Arkeoloji Müzesi, Çanakkale.

sezonu boyunca çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar sonrasında bu yapının, şarap üretimi için gerekli bazı temel donanımlara sahip olmasının yanında, buradaki bir yerleşime ait olabilecek bazı kalıntılar ile birlikte oldukça gelişkin bir görünüm sunduğu ve sadece basit bir şarap üretim atölyesi değil, aynı zamanda kompleks bir yapı olduğu anlaşılmıştır. Zira, yapılan kazılar sonrası atölye ile birlikte, bazı basit mezarlar ve büyük boyutlarda olduğu anlaşılan bir çiftlik yapısına ait geniş duvar kalıntıları tespit edilmiştir. Böylece Çanakkale Boğazı kıyılarında yer alan Lampsacus kenti için, Geç Antik Dönemde şarap üretiminin önemli bir gelir kaynağı olduğu ve ayrıca boğazın Anadolu kıyılarında, Lampsacus kentinin kırsalı sayılabilecek bir konumda önemli bir yerleşim yerinin de var olduğu anlaşılmıştır. Tespit edilen bu kalıntılar, bölge kırsalı ile gelişmiş kıyı kentleri arasındaki üretim faaliyetlerinin niteliği ve yerleşim düzeni hakkında fikir vermesi bakımından da oldukça değerlidirler.

Anahtar Kelimeler: Geç Antik, Çanakkale boğazı, Lapseki, şarap üretimi, şarap üretimhanesi, çiftlik evi.

Giriş

Son yıllarda tespit edilen kalıntılar ve arkeolojik bulgular, şarap üretiminin¹ “Hellespont” olarak adlandırılan Çanakkale Boğazı’nın² yukarı kısmındaki Lampsacus³ kenti için önemli bir gelir kaynağı olduğunu

¹ Akdeniz’deki en eski tarımsal faaliyetlerden biri olarak bilinen şarap üretimi tarım ve ticaret alanında oldukça önemli olup, tarihi M.Ö. 3. bin yıla kadar uzanan bir gelenektir (McGovern 2003, 14-15). Özellikle de Roma ve Bizans dönemlerinde, bu aktivite etkili bir üretime dönüşmüş ve sosyal hayatın gerekliliklerinden birisi olmuştur. Şarap, özellikle de Bizans imparatorluğu boyunca başlıca içeceklerden biri olarak kabul edilmiş (O.D.B. 1991, 2200) ve imparatorluk topraklarında büyük bir oranda üretilerek, üretiminin yapıldığı alanlar için önemli bir ekonomik gelir sağlamıştır. Bu bağlamda, şarap üretimi ve bağcılık hakkında bir çok yazılı kaynak detaylı bilgiler sunar (Columella 5.6; Varro 1.8.3; Plinius 17.35.164). Ayrıca “Geoponica” olarak bilenen 10. yüzyıla ait bir Bizans toplama eseri, bağcılık ve yağcılık gibi önemli tarımsal faaliyetleri üretim süreçleri ile birlikte ele alan önemli bir başka kaynaktır (Geoponica, 6.1, 10, 11, 12). Bu konu üzerine modern yaklaşımlar ve kaynaklar için bkz: McGovern 2003. Anadolu’daki bağcılık ve şarap üretimi ile ilgili kısa bir değerlendirme için bk. Gorny 1996, 133-171; çeşitli bölgelerdeki üretim aktiviteleri için bk. Aydınöğlu – Alkaç 2008, 277-290; Aydınöğlu 2009, 17-23; Diler 1993, 505-520; Diler 1994, 441-458; Diler 1995, 83-98; Diler 2005, 79-86; Diler 2010, 135-174. Ayrıca şarap üretimi ve üretim teknolojileri üzerine yapılmış iki önemli sempozyumun bildiri kitapları, konu ile ilgili değerli çalışmaların sonuçlarından oluşur. Bk. Aydınöğlu – Şenol 2010; Diler – Şenol – Aydınöğlu 2015.

² “Hellespont” terimi, coğrafi olarak hem bir bölge hem de bir boğaz için kullanılmıştır. Bu terim, bir boğaz olarak Ege ve Marmara denizleri arasında uzanan, stratejik ve ekonomik olarak önemli bir konumdaki Çanakkale boğazını tanımlarken, bölge olaraksa kuzeybatı Anadolu’da Abydos, Germe, Ilion, Troas ve Lampsacus gibi önemli psikoposluk merkezlerinin bulunduğu bir Geç Roma eyaletini tanımlamaktadır. Bk. O.D.B. 1991, 912.

³ Günümüzde Lapseki olarak adlandırılan Lampsacus kenti Çanakkale Boğazı kıyılarında, Biga yarımadasının kuzey kısmında alüvyon bir ovanın ağzına kurulmuştur. Bölge iklimi yıl boyunca

ortaya koymuştur. Zira, Çanakkale Arkeoloji Müzesi tarafından 2012 yılında yapılan çalışmalar sayesinde, Lampsacus kenti kırsalında, Geç Antik Dönemde faaliyet gösterdiği anlaşılan gelişkin bir şarap üretim kompleksi açığa çıkarılmıştır⁴. Lampsacus vadisi içerisinde bulunan ve Lampsacus kentinin yaklaşık 3 km. batısında yer alan bu şarap üretim atölyesi ve bu atölyenin çevresinde, yaklaşık olarak bir kazı sezonu boyunca çalışmalar devam etmiş, bu konuda önemli verilere ulaşılmıştır (fig. 1).

Lampsacus, Antik Dönemden bu yana verimli toprakları ve şaraplarının ünlü olması ile önemli bir şarap üretim merkezi olarak bilinir⁵. Kente ait tüm kalıntılar bugün neredeyse üzerine kurulmuş olan modern Lapseki kentinin altında kalmıştır. Çanakkale Müzesi tarafından ortaya çıkarılan bu yapı, hem kentin geçmişine ait az bilinen kültür kalıntısı hem de şarap üretimindeki rolü için önemli bir kanıt olarak kabul edilmelidir.

Ancak, yapılan kazılar sayesinde burada sadece kompleks bir şarap üretim atölyesi değil, aynı zamanda Geç Antik Dönemden beri kullanılmış olduğu düşünülen küçük bir yerleşim yerine ait olabilecek bazı kalıntıların da tespit edildiğini belirtmeliyiz. Ezme tekneleri ve biriktirme havuzları gibi, şarap üretimi için gerekli bir takım donanımlardan başka, bir çiftlik evine (*villae rusticae*) işaret eden bu kalıntılar, kazıların yapıldığı alanda sadece şarap üretimine yönelik bir yapılanmanın bulunmadığını, aynı zamanda yaşama yönelik bazı mekanların da var olduğunu ortaya koyar. Bölge genelinde henüz böyle bir üretim atölyesi ya da çiftlik kalıntısının

yumuşak ve yağışlıdır. Bununla birlikte bölgede geniş verimli topraklar ile birlikte yoğun bir üretim vardır ve civarda bugün hala bir çok modern bağ görülebilir. Bu da bölgedeki uygun iklim ve verimli topraklar sayesinde şarap üretiminin günümüze değin sürdüğünü gösterir. Bundan dolayı bölgede ekonomi tarım ağırlıklıdır ve Lampsacus şehri bu ürünlerin pazarlanması için boğazın girişinde yer alan doğal limanı sayesinde burası için büyük bir Pazar olarak kabul edilebilir.

⁴ Lampsacus kentinin yerleşmiş olduğu bu bölge Antik Dönemde Troas Bölgesi olarak bilinir ve Lampsacus'da bu bölgenin en önemli kentlerinden biri olarak karşımıza çıkar. Tarihi MÖ 7. yüzyıla kadar uzansa da, bu antik kente ait günümüze kadar maalesef sadece birkaç kalıntı ulaşabilmiştir. Antik Dönemde Lampsacus için bk. Leaf 1923, 92-97; Frish 1978, 103-141. Antik Lampsacus hakkındaki bu olumsuz durum Geç Antik ve Bizans Dönemi içinde geçerlidir. Ancak, 17. yüzyıldan başlayarak, bir çok seyyah ve gezginin Bizans Dönemindeki Lampsacus için çok önemli bilgiler verdikleri ve anekdotlar aktardıkları görülür. Bu bilgiler ışığında Lampsacus'un, bugün mimari ve plastik kalıntılarının bir çoğu çevreye dağılmış ve buradaki modern evlerin duvarlarında devşirme malzeme olarak kullanılmış olan bir kilisesinin olduğu anlaşılır. Son yıllarda yapılan çalışmalar sayesinde bu kalıntılar ve Bizans Dönemi Lampsacus'u ile ilgili bilgilerimiz artış göstermiştir diyebiliriz. Bizans Döneminde Lampsacus için bk. Türker 2008a, 526-530; Türker 2010c, 359-367.

⁵ Lampsacus'un şarapları ile ünlü bir kent olduğu, bir çok gezgin tarafından aktarılmış ve bu konunun altı çizilmiştir. Bk. Texier 2003, 300; Türker 2008a, 526 ve Türker 2010c, 363 dn 15.

açığa çıkarılmamış olması ise, burada konu edilen kırsal yerleşimin bölge arkeolojisi için oldukça ilginç ve katkı sağlayıcı nitelikte olduğuna işaret eder.

Kazılar sırasında açığa çıkarılan bu yapılar, çalışma boyunca mimari bir bakış açısı ile değerlendirilerek, benzerleri ile kıyaslanmışlardır. Ayrıca açığa çıkarılan mezarların ve seramik buluntuların yardımıyla, bu yapılar üzerine bazı tarihleme önerileri getirilmiş, elde edilen sonuçların bölge için önemine vurgu yapılmıştır. Şarap üretim donanımları ile birlikte, burasının kırsal bir yerleşim yeri olduğuna işaret eden tüm kalıntılar göz önünde bulundurularak elde edilen arkeolojik veriler ışığında; bu kırsal yerleşim ile Lampsacus kenti arasında ne tür ilişkilerin bulunduğu tartışılarak, açıklığa kavuşturulmasına çalışılmıştır. Bu tür yapıların ya da benzerlerinin daha önce burada tespit edilememiş olması, bölge genelinde kırsal ile kentler arasındaki ilişkilerin anlaşılmasını biraz zorlaştırmaktadır. Ancak, Çanakkale Boğazı kıyılarında yer alan yerleşim yerlerinde ve bölgedeki vadilerde yapılan çeşitli araştırmalar, burada farklı türden yerleşim yerlerinin ve yerleşim modellerinin varlığını ortaya koymuştur⁶. Dolayısıyla bu tür kırsal yerleşim yerlerinin varlığı bölgede yapılan çeşitli araştırmalar tarafından da desteklenmektedir.

Üretime ait kalıntılar

Üretime ait kanıtlar, 23.00 x 17.50 m ölçülere sahip bir alanda yapılan kazılarla tespit edilmiştir⁷. Burada, geniş ezme tekneleri, biriktirme havuzları, üretime yönelik bazı çalışmaların yapıldığı ya da depolama amacıyla kullanıldığı anlaşılan avlu tespit edilmiştir. Yapılanmanın, merkezi avlu (P4) ile ilişkili dörtgen biçimli üç oda (P1-P2 ve P3) ve atölyenin kuzey kısmında bunlarla ilişkili olduğu anlaşılan dar bir koridordan (P5) meydana geldiği görülür (fig. 2. 3). Bu odalardan, biri hariç (P3) diğer ikisinde (P1-P2) üzümlerin parçalandığı ve ezildiği sıg teknelerin olduğu (*lenos*), onların hemen önlerinde ise ezme sonrasında elde edilen sıvıyı biriktirmek için kullanıldıkları anlaşılan havuzlarının (*hypolenion*) (C1-C2) bulunduğu

⁶ Türker 2010b, 312-323.

⁷ Şarap üretim atölyesi, alçak kireçtaşı bir tepelik üzerinde kurulmuştur. Burasını ortaya çıkarmak amacıyla, boğaz kıyısında yer alan bu alçak tepelik üzerinde, değişik boyutlarda ve ölçülerdeki 14 farklı sondajda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar, Çanakkale Arkeoloji Müzesi'nde görevli arkeologlar, Özgür Çavga ve Hasan Taylan tarafından gerçekleştirilmiştir. Kendilerine bu yazının hazırlanması aşamasında verdikleri katkı ve yardımlardan ötürü teşekkürü borç biliriz.

görülmektedir⁸. Kare formlu biriktirme havuzları, taş oluklar ile ezme teknelerine bağlanırlar. Bu biriktirme havuzlarından biri (C2) 1.20 x 1.30m. ölçülerinde olup⁹, biraz hasar görmüş biçimde ortaya çıkarılabilmektedir. Alandaki ikinci biriktirme havuzuysa (C1), maalesef olması gerektiği yerde tespit edilememiştir.

Ezme tankları (*lenos*) oldukça iyi bir durumda ortaya çıkarılmışlardır (fig. 4). Bunlardan planda "P1" olarak kodlanmış olan yaklaşık olarak 4.00 x 4.40 m. ölçülerinde iken, "P2" olarak kodlanmış olanı 3.70 x 4.30m. ölçülerindedir. Her iki ezme tankı da sığ olup, taş oluklara doğru eğimli ve akıcı, oldukça düzgün yüzeylere sahiptirler. Bu özelliklere sahip benzer örnekler, başta açık alanlarda tespit edilmiş olan kayalara oyulmuş presler olmak üzere, bir çok şarap üretim atölyesinde kolayca görülebilir.

Tüm bu mekanların odağında yer alan merkezi avlu ise (P4), genişçe bir duvar ile çevrelenmiştir (W2-W3) ve 1.40m. genişliğindeki bir kapı eşiği ile burada dar ve uzun bir koridor ile bağlantılıdır (P5). Bu kapı eşiği, avlu (P4) ve dar koridor (P5) arasındaki seviye farklılığından dolayı basamaklı bir giriş oluşturacak biçimde, kireçtaşı bir bloktan meydana gelir ve olasılıkla hem avlu hem de atölye için bir giriş olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte, bazı pithos ve depolama kap parçalarından oluşan çok sayıdaki arkeolojik veriler ışığında, bu avlunun (P4) sadece üretim faaliyetleri için değil, aynı zamanda depolama amacıyla da kullanıldığını söyleyebiliriz. Yine bu avluda bazı havan parçaları ve konut ihtiyaçlarına yönelik buluntular ele geçmiştir. Merkezi avlunun ortasında, bir vida ağırlığı bulunur (fig. 2).

⁸ Bizans şarap üretimi ile ilgili olarak, bazı el yazması tasvirler ile zenginleştirilmiş iyi bir terminolojik sözlük için bk. Anagnostakis 2005, 77-167.

⁹ Bu biriktirme havuzunun bir zamanlar burada olduğu, bıraktığı izlerden ve buradaki kare biçimli büyük bir boşluktan anlaşılabilir. Ancak, kazılar sonrası biriktirme havuzunun işlevini yerine getirebilmesi amacıyla buraya büyük bir pithosun yerleştirildiği tespit edilmiştir. Burada, sonradan yerleştirildiği anlaşılan bu pithos ile birlikte ortaya çıkarılan kare formlu pişmiş toprak biriktirme havuzunun (C2), yapının ilk kullanım evresinde mi ya da bu pithos gibi, geç bir dönemdeki onarım programı kapsamında mı yapıldığı net olmamakla birlikte, kesin olan bu atölyedeki biriktirme havuzlarının, henüz örneklerini pek görmediğimiz biçimde kare formlu pişmiş topraktan yapılmış olduklarıdır. Yapının sonraki kullanım evresinde, pişmiş toprak kare biçimli biriktirme havuzunun yerine (C1) kullanıldığını düşündüğümüz dağılmış vaziyetteki pithosdan başka, avlu içerisinde beş farklı pithos daha tespit edilmiştir (fig. 2). Alanda şarap üretim atölyesi işlevini kaybettikten sonra uzun süre tarımsal faaliyetler gerçekleştirildiğinden ve bugün dahi bu tarımsal faaliyetlere devam edildiğinden, tüm bu pithoslar dağılmış ve dolayısıyla iyi bir durumda ortaya çıkarılamamışlardır. Yukarıda da değindiğimiz gibi, bu pithoslar üretim sonrası elde edilen şarabın depolanması için kullanılmış olmalıdırlar ve elde edilen şarabın satışa çıkarılmadan evvel burada büyük boy kaplarla birlikte depolandıklarını göstermişlerdir.

5). Sekiz kenarlı bir forma sahip olan bu vida ağırlığı, 1.20 m. çapındadır ve üst kısmın tam ortasında, üzümle preslemede kullanılan ahşap baskı kolu için yuvarlak bir boşluk bulunur. Vida ağırlığı ve ahşap baskı kolu, atölyenin “vida pres prensibi”nde çalıştığının bir kanıtıdır¹⁰.

Şarap üretimi ile ilgili bu arkeolojik verilere ek olarak, kazılar sırasında yine bu avlu içerisinde yoğun çatı kiremidi parçaları ile birlikte, 1.85 x 0.30m ölçülerinde, kaidelerinden kırılmış ve çatlak biçimde, in-situ pozisyonundaki iki mermer sütun gövdesinin ortaya çıkarılması (fig. 6), bu merkezi avlunun basit ama üzeri kiremitler ile örtülü bir çatı ile kapatıldığına işaret etmektedir. Yine kazılar esnasında avluda yoğun bir kül tabakasının açığa çıkarılması ve bazı mimari parçalar ile birlikte çok sayıdaki demir çivinin ele geçmesi kiremitler ile örtülmüş bu çatının ahşap bir konstrüksiyondan meydana geldiğini gösterir¹¹.

Atölyedeki diğer dörtgen formlu oda olan “P3” ün ise (fig. 2), ne tür bir işleve sahip olduğu henüz netlik kazanmış değildir. Kazılar sırasında bu dörtgen biçimli odada üst üste istiflenmiş çok sayıda çatı kiremidi ya da tuğlanın (bunlar ortalama olarak 0.46 x 0.46 x 0.3,5 m. ölçülerindedirler), in-situ olarak oldukları yere dağılmış bir vaziyette açığa çıkarılmaları (fig. 7), atölyenin son kullanım evresinde yapı malzemeleri için bir tür depolama alanı olarak kullanıldığına işaret eder.

Ayrıca atölyenin kuzeydoğusunda pişmiş toprak su künklerinden oluşturulmuş sağlam ve kaliteli bir temiz su kanalı ortaya çıkarılmıştır (fig. 2. 8). Öyle görülüyor ki, şarap üretiminde ve her hangi bir durumda ihtiyaç duyulan su, atölyeye bu kanal vasıtası ile getiriliyordu¹².

¹⁰ Bu sistemde, baskı kolu olarak işlev gören geniş ve uzunca bir kalas, el ve kol gücü ile çevrilen bir vida yardımı ile yukarı ya aşağı doğru hareket ettirilir, ezme tankının içerisinde bu kalasa bağlı ahşap bir plakanın yardımı ile de üzümler preslenir. Böylece üzümlerin kolayca ezilerek sıvı hale gelmesi sağlanır. Hızlı ve kolay bir ezme tekniği olarak tanımlanan bu sistem etkili bir üretimin sağlanmasına yardımcı olurdu, fakat bu methodun uygulanması hem teknolojik bir beceri hem de büyük bir yatırım gerektirirdi. Bk. Hirschfeld 1983, 218. Bazı örnekler ile bu sistemin gelişimi ile ilgili olarak bk. Lewit 2012, 137-149.

¹¹ Şarap üretim sürecinde üzümlerin güneş ışığına direkt olarak mazruz kalması fermentasyon için oldukça önemlidir. Bu yüzden avluların sadece belli bölümleri çatılarla kapatılır ve ezme tankları ile birlikte biriktirme havuzları gibi atölyenin diğer kısımları genellikle açık bırakılırlardı. Bk. Diler 1995, 88; Diler 1994, 446. dn13; Aydınoğlu 2009, 52.

¹² Bu su kanalı, atölyenin kuzeydoğusuna doğru kavisli bir biçimde devam eder. Ancak kanalın nereye kadar ulaştığı ya da suyun nereden bu kanala verildiğini tespit etmek ne yazık ki mümkün olmamıştır. Temiz su olasılıkla yapının yukarısında bulunan bir sarnıçtan ya da oradaki bir kaynaktan bu kanala veriliyordu. Zira, son yıllarda yine Arkeoloji Müzesi tarafından bu yapının

Yerleşime ait kalıntılar

Lampsacus şarap üretim atölyesinde gerçekleştirilen kazılar, yeni açılan sondajlar ile birlikte atölyenin kuzey kısmına doğru genişletildiğinde, yüzeyden yaklaşık olarak 0.75-0.85m. derinlikde, beş ayrı mezar kalıntısı tespit edilmiştir (fig. 9). Bu mezarlardan sadece biri yerel kireçtaşı bloklarının kabaca kesilmesi ve bir araya getirilmesi sonucu oluşturulmuş, sanduka tipi bir mezardır¹³. Alandaki diğer dört mezarsa değişik ölçülerdeki kare biçimli tuğla ya da çatı kiremitlerinin bir araya getirilmeleri sonucu oluşturulmuş basit mezarlardır¹⁴ (fig. 10).

Üretim ve depolama faaliyetlerinin yapıldığı bu atölyenin tam karşısında, burayı işleten ve çalışan insanlar için yaşam alanları olarak kullanılmış olabilecek bazı yapı kalıntıları da tespit edilmiştir. Bunlar orta boy taşların çamur harcı ile bir araya getirildiği, düzensiz örgüdeki duvarlardır (W11-12). Atölyedeki duvarlar ile aynı karakteri taşıyan bu duvarların, burada büyük bir yapının parçasını oluşturdukları anlaşılmıştır. Ancak bu duvarların tamamı açılammış ve dolayısıyla buradaki olası yapının tam bir planını görmek mümkün olmamıştır (fig. 11).

Kazılar sırasında elde edilen bulgular ışığında bu duvarların buradaki şarap üretim atölyesi, su kanalı, mezarlar ve alandaki diğer kalıntılar ile bağlantılı olarak büyük bir yapıya ait olması gerektiğini söyleyebiliriz. Kırsaldaki böylesi bir yapı da, şarap atölyesinin sahipleri için bir konut ve işçiler içinde barınma imkanı sağlamak amacıyla ancak bir çiftlik evi (*villae rusticae*)'nden başkası olamaz. Bu tür çiftlik evleri genelde şehirlerin dışındaki alanlarda ya da kırsalda gelişim gösterirler ve tarım arazilerinin çevrelerinde organize olmuş tarımsal yapılar olarak tanımlanırlar. Bunların alt katları genellikle zeytinyağı ya da şarap gibi üretimler için

çevresinde yapılan küçük çaplı bazı yüzey araştırmaları sonrası, buralarda Roma döneminden başlayarak Geç Bizans dönemlerine kadar uzanan geniş bir zaman aralığında değerlendirilebilecek bazı seramik parçaları ele geçirilmiştir. Bu parçalar, atölyenin yakın çevresinde daha başka yerleşim yerlerinin de olabileceği ihtimalini ortaya koymakla birlikte, henüz buralarda kapsamlı çalışmalar yapılmadığından bunların niteliğinden bahsetmek güçtür. Ancak, bu temiz su kanalının varlığı, benzer atölyeler ile kıyaslandığında Lampsacus kırsalalanındaki bu yapının, küçük ölçekte basit bir kırsal üretim merkezi olmadığını, tersine diğer bazı özellikleri ile geniş ve kompleks bir şarap üretim atölyesi olduğunu bir kez daha bizlere göstermektedir.

¹³ 2.55 x 1.22m. ölçülerinde.

¹⁴ Bu tuğla ya da çatı kiremitleri yaklaşık olarak 0.44 – 0.48m. ölçülerinde olup, bu basit mezarlardan en büyüğü 1.60 x 0.48m. ölçülerinde iken, en küçük olanı 0.76 x 0.46m. ölçülerindedir.

basit atölyeler ve işlikler biçiminde tasarlanır, üst katlarsa yaşam alanları olarak kullanılırdı.

Akdeniz havzası boyunca sürdürülen yüzey araştırmaları ve arkeolojik araştırmalar¹⁵, çeşitli türden tarımsal organizasyonların bazı yerleşim yerleri ile birlikte tespit edilmelerine imkan sağlamış ve bu konuda önemli veriler elde edilmesinin yolunu açmışlardır. Özellikle Lycia, Cilicia ve Isauria kırsallarında yapılan çalışmalar sonrasında, buralarda tespit edilen bazı yerleşim yerleri ve çiftlik evlerinin bu türden tarımsal organizasyonlar için oldukça iyi birer örnek oldukları anlaşılmıştır¹⁶. Ancak şüphesiz, bu tip üretim organizasyonlarının özellikle Geç Antik ve Erken Bizans Dönemine tarihlenen belki de en iyi örnekleri Kuzey Suriye ve kıyılarında tespit edilmişlerdir¹⁷.

Tarihleme

Sanayi Devrimi'nin gerçekleştiği zamana kadar, şarap üretim süreci çok az değiştiğinden ve buna bağlı olarak geleneksel üretim teknolojileri pek bir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşabildiklerinden, şarap atölyelerinin ve üretim aktivitelerinin kesin bir tarihlemesini yapmak hayli zordur. Bu bahsettiklerimiz sonucunda, az sayıdaki atölyenin bazı genel özellikleri, bunların Roma ya da Bizans Dönemi olarak adlandırılan geniş bir zaman dilimine yerleştirilmelerine neden olmuştur¹⁸. Dolayısıyla, çoğu araştırmacı bu genel özelliklerden yola çıkarak birkaç örnek dışında neredeyse tüm şarap üretim atölyelerini Roma ya da Bizans Dönemi yapıları olarak adlandırmışlardır. Zira, yazılı kaynaklarda aktarıldığı şekliyle, sahip oldukları gelişkin donanımlar, bunların bir çoğunun gerçekten de Roma ve özellikle de Bizans Dönemine ait olmaları gerektiğinin bir kanıtıdır.

¹⁵ Özellikle de Lycia'da Bülent İşler, Cilicia'da da Ümit Aydınoglu tarafından tarımsal aktiviteler ve teknolojiler üzerine yapılan araştırma ve projeler şüphesiz bu konuda oldukça önemlidirler ve her geçen gün bilgilerimizin pekişmesine katkı sağlamaktadırlar. Ancak buna rağmen, tipolojik bilgilerin eksikliği ve bölgesel farklılıklar bu türden üretim işlik ve atölyelerinin tespiti araştırmacılar için başlıca sorunlardır.

¹⁶ Lycia bölgesi ve kırsalında yer alan Trebenna, Alakilise, Kyaneai, Karabel / Asarcık ve Istlada gibi yerleşim yerleri için bk. Özgenel 2006, 557-572 ve İşler 2013, 285-304. Ayrıca Cilicia'da, etrafları savunma duvarları ile çevrelenmiş çiftlik evleri ya da benzer yapıları için bk. Eyice 1996, 214-216 ve Aydınoglu 2010, 243-259. Isauria'da, özellikle Karakabaklı ve Işıkkale gibi benzer çiftlik evleri için bk. Varinlioğlu 2007, 304-308. fig: 10-11.

¹⁷ Foss 2002, 71-95.

¹⁸ Aydınoglu 2009, 82-83.

Şarap üretim atölyelerinin benzer örnekleri ile yapılan karşılaştırmaları tarihlemeye kesinlikle yardımcı bir unsurdur. Lampsacus şarap atölyesinin de çağdaşları olan pres ve ezme tekneleri, ister basit kayaya oyulmuş biçimdeki presler, isterse kompleks yapılar şeklinde olsun Anadolu’da ya da daha geniş bir ölçekte Akdeniz havzasının hemen hemen her yerinde karşımıza çıkabilir. Hatırlanacağı üzere, basit ezme teknelerinin çoğu ve en bilindik olanları, genelde açık alanlarda yer alan ve işlevsel olarak sadece üretim amacına yönelik olarak kayalara oyulmuş preslerdir¹⁹. Bu presler, uygun alanlardaki kayaların işlenmeleri sonucu, genellikle üretim için gereksinim duyulan en temel donanımlar olan ezme tekneleri ve birlikte biriktirme havuzlarından oluşurlar²⁰. Bunlar, neredeyse bütün Akdeniz havzasında Antik Dönemden bu yana kullanılmışlardır. Bu tür şarap üretim yerleri Anadolu’da özellikle Cilicia²¹ başta olmak üzere Caria²², Lycia²³, Isauria²⁴ ya da kısmen Pamphilia ve Phrygia’da²⁵ tespit edilmişlerdir. Bütün bu örnekler MS 4. ve 7. yüzyıllara ait olup, birkaç Roma örneği dışında genellikle Geç Antik ve Erken Bizans Dönemine aittirler.

Bu yapılar genellikle ana kayalara oyuldukları için, zamanın yıkıcı etkilerine karşı oldukça dirençli olurlar ve böylece şarap üretimi ile ilgili olarak en iyi korunan yapılar olarak öne çıkarlar. Bu üretim atölyeleri yoğun olarak kırsal alanlarda ve verimli tarım arazilerinin kontrolü için, genellikle bunların çevresinde gelişim gösterirler. Şarap presleri için bu tür verimli arazilerin yanı başlarının tercih edilmesinde işlenecek ürüne çabucak ulaşmak ve mesafenin kısa olmasıyla üretim maliyetlerinin düşürülmesi de etkilidir²⁶. Yine bu atölye ya da işlikler inşa edildiklerinde, ulaşım bakımından ana yollara ve özellikle limanlara ulaşan yollara yakın mesafelerde olmalarına dikkat edilirdi²⁷.

¹⁹ Açık alanlarda bulunan kayaya oyulmuş şarap işlikleri için genel bir bilgi ve tipoloji için bk. Aydınöğlu 2009, 51-62.

²⁰ Hirschfeld 1983, 208.

²¹ Aydınöğlu – Alkaç 2008, 277-90; Diler 1993, 505-520; Diler 1994, 441-458; Diler 1995, 83-98 ve Tekocak – Adıbelli 2010, 53-75.

²² Diler 2005, 79-86; Diler 2010, 135-174.

²³ Diler 1994, 505-520; Diler 1995, 83-98; Diler 1995, 441-457.

²⁴ Elton 2015, 41-50.

²⁵ Sivas 2003, 1-18.

²⁶ Aydınöğlu 2009, 52.

²⁷ Tekocak – Adıbelli 2010, 66.

Hellospontus bölgesinde ve kırsalında, henüz böylesi kayaya oyulmuş pres örneklerini bilmesek de, Lampsacus'da tespit edilen atölye ile kırsaldaki çoğu kayaya oyulmuş pres örneklerinin tasarım ve çalışma prensibi bakımından bir çok benzerliklerinin bulunduğu kabul edilebilir. Ancak, Lampsacus'daki şarap üretim atölyesi, kompleks yapısı ve zengin özellikleri ile bu basit, fakat paralel örneklerden hemen sıyrılır. Lampsacus'daki şarap üretim atölyesinin şimdilik en yakın benzerleri ve bu türden kompleks üretim atölyelerinin belki de günümüze kadar ulaşabilmiş en iyi örnekleri, Phrygia bölgesindeki Amorium'da ortaya çıkarılmış ve Bizans Dönemine tarihlenmişlerdir. Burada MS 6. yüzyıla tarihlenen bir hamam yapısının etrafında, ezme tankları ve biriktirme havuzları ile birlikte, toplam sekiz farklı atölye yapısı ortaya çıkarılmıştır. Bu sekiz atölyenin hepside birbirleri ile bağlantılı olup, Bizans Dönemine ait bir üretim kompleksinin detaylarını tüm çıplaklığıyla sundukları ve üretim teknolojilerini yansıttıkları için oldukça değerlidirler²⁸.

Yapılan kazılar sonrası, hamamın etrafında gelişim gösteren bu üretim atölyelerinin MS 7. yüzyıldaki bir zamanda inşa edildikleri tespit edilmiştir. Amorium'daki bu şarap üretim atölyeleri avlular etrafında gelişen, etrafları duvarlarla çevrili ve kısmen ahşap çatılarla örtülü yapılar biçiminde olup²⁹, MS 9. yüzyılın ilk yarısına kadar kullanılmışlardır³⁰. Buradaki ahşap çatıların özellikle avluları kapatmak için kullanıldıkları ve düzgün çatı kiremitleri ile oldukça iyi bir kalitede inşa edildikleri, ayrıca bazı atölyelerin depolama amacına uygun olarak çok katlı olarak tasarlandıkları anlaşılmıştır. Yine burada, kazılar sırasında ele geçen yoğun miktardaki pithos ve amphora parçaları, şarabın depolanması ve taşınmasında bu kapların kullanıldığını göstermektedir³¹.

Tıpkı Lampsacus'da olduğu gibi, Amorium'daki atölyelerinde üretim donanımları temelde ezme tankları, biriktirme havuzları ve onları birbirlerine bağlayan oluklar ile birlikte diğer bazı ekipmanlardan oluşmaktadır³².

²⁸ Ivison 2012, 47-50. Amorium'daki bu Bizans atölyeleri ile ilgili olarak kısa bir değerlendirme için ayrıca bk. Koçyiğit 2010, 393-402.

²⁹ Koçyiğit 2010, 395.

³⁰ Koçyiğit 2010, 395.

³¹ Koçyiğit 2010, 396.

³² Genellikle uygun şartlar altında, kırsal alanlarda sürdürülen bir tarımsal faaliyet olarak kabul şarap üretimi, Amorium'da şehrin merkezi sayılabilecek bir konumda karşımıza çıkar ve buradaki atölyeler kırsaldaki benzerlerine nazaran oldukça kompleks yapılar olduklarından, Amorium'daki şarap üretiminin büyük bir endüstri olduğu kabul edilebilir. Her ne kadar bir kıy kenti olmayan

Bu yapılarında etrafları duvarlarla çevrelenmiş olup, vida pres prensibine göre çalışmışlardır. Ezme tanklarının önündeki avluların orta kısımlarında bulunan büyük masif taş blokları, burada da vida presler için ağırlık taşları olarak kullanılmışlardır³³.

Lampsacus'daki şarap üretim atölyesi ile karşılaştırılabilecek bir diğer atölye, Lycus vadisindeki Hierapolis'de ortaya çıkarılmıştır. Burada MS 11. ve 12. yüzyıllara tarihlenen bir yapı kompleksi ele aldığımız şarap üretim atölyesi ile olan benzerlikleri ile dikkat çeker. Her ne kadar Lampsacus'daki atölyeye oranla biraz daha geç bir döneme tarihlense de, çalışma prensibi ve tasarım bakımından aynı oldukları söylenebilir. Yapısal detaylar ve kullanılan malzemedeki benzerlikler yanında; ezme tanklarının, biriktirme havuzlarının ve vida pres ağırlık taşlarının aynı teknikte inşa edildikleri, dolayısıyla burada da atölyenin aynı çalışma prensibinde üretim yaptığını söyleyebiliriz³⁴.

Hierapolis'in merkezindeki bu üretim atölyesinden başka, şehrin farklı alanlarında ve kırsalında, yine şarap üretimi ile ilgili olarak bazı üretim donanımları ve arkeolojik kalıntılar tespit edilmiştir. Bunlar Lampsacus'daki atölye ile olan bazı teknik benzerlikleri yanında, vida pres prensibinde çalışan ve iyi birer işçilik gösteren Orta Bizans Dönemi örnekleridirler³⁵.

Lampsacus atölyesinin benzeri olabilecek bir diğer Bizans şarap üretim kompleksi bu kez oldukça yakın bir konumda, Çanakkale Boğazı'nın

Amorium'un elde edilen ürünlerini rahatca pazarlayabileceği bir limanı bulunmasa da, kentin önemli bir askeri güç olarak ortaya çıktığı MS 7. ve 8. yüzyıllarda oldukça gelişmiş bir yol ağının parçası olduğunu ve bu yol sayesinde üretilen şarapları pazarladığını düşünebiliriz. Ayrıca, yine bu dönemde kentte hatırı sayılır bir asker nüfusunun yaşadığını ve üretilen şarabın bu askerler tarafından da tüketilmiş olabileceğini unutmamak gerekir. Amorium'daki gibi kentin merkezindeki endüstrileşmiş bu üretim faaliyetinin yerel üreticiler ya da çiftçiler tarafından finanse edilmesinin oldukça zor olduğu ve bu yüzden buradaki üretimin imparator tarafından desteklenmiş olabileceğini de söylemeliyiz. Bk. Koçyiğit 2010, 396.

³³ Ivison 2012, 47-48 pl. 1/13 ve dn 158. Hamam yapısının etrafındaki bu atölyelerden başka Aşağı Şehir Kilisesi'nin kuzey kısmında, MS 6. ve 7. yüzyıllara tarihlenen bir başka şarap üretim atölyesi daha tespit edilmiştir. Bu atölye tıpkı Lampsacus'dakine benzer bir şekilde, sekizgen kenarlı bir vida pres ağırlık taşına sahiptir. Bk. Ivison 2012, 50. Amorium'da bu şekilde vida pres sisteminde çalışan atölyelere örnek olması bakımından, iyi bir rekonstrüksiyon çizimi için bk. fig. 1/20. Bu şarap üretim atölyelerine ilaveten, Amorium'daki vida pres ağırlık taşlarının iyi bir kataloğu için bk. Lightfoot 2003, 73-77.

³⁴ Arthur 2006, 134-136. fig. 67-68 a-b.

³⁵ Scardozzi 2010, 284-294. Hierapolis'de ve Hierapolis'in kırsalında tespit edilen vida pres ağırlık taşları, hem Amorium hem de Lampsacus'daki vida pres ağırlık taşları ile oldukça yakın benzerlikler gösterirler. Bk. Scardozzi 2010, 280-82. fig. 1 ve 14.

hemen karşı kıyılarında karşımıza çıkar. Lampsacus'daki şarap üretim atölyesi ile olan benzerliklerinden dolayı dikkatimizi çeken bu yapı boğaz kıyılarında, Madytos antik kentinde, Çamburnu olarak adlandırılan mevkide açığa çıkarılmıştır³⁶. Yapı, elde edilen veriler ışığında MS 13. ve 14. yüzyıllara tarihlenir³⁷. İki ezme teknesi, bu teknelerden elde edilen sıvının biriktirildiği yuvarlak bir toplama havuzu ve merkezi bir avludan meydana gelen bu donanımlar, Madytos'daki şarap üretimine ait en önemli kanıtlardır. Bu yapının da etrafının bir duvarla çevrelendiği, ancak vida pres ağırlık taşı bulunmasa da tıpkı Lampsacus ve Amorium örneklerinde olduğu gibi, vida pres ya da manivela prensibinde çalıştığı anlaşılmaktadır³⁸.

Seramik buluntulara göre, Madytos'daki bu yapı MS 14. yüzyıla kadar bir şarap üretim atölyesi olarak kullanılmıştır³⁹. Bu yapının konumu ve üretim özellikleri göz önüne alındığında, şarap üretiminin Çanakkale Boğazı kıyılarında sadece Lampsacus için değil, aynı zamanda Madytos içinde önemli bir gelir kaynağı olduğu söylenebilir⁴⁰. Zira, kentin Bizans Döneminde Çanakkale Boğazı'ndaki etkin kentlerden biri olduğu ve limanı ile birlikte çevresi için oldukça önemli bir ticaret merkezi olduğuna dair bir çok veri mevcuttur⁴¹.

Çoğunluğu Bizans dönemine tarihlenen ve daha çok yöresel özelliklere bağlı olsalar da, temelde aynı prensipte inşa edilmiş olan Israil ve Suriye'deki atölyelerin de, hem teknik hem de işlevsel olarak Lampsacus'daki atölye ile bir çok benzer özelliklere sahip oldukları açıktır. Bu bölgelerde Arap istilasından önce faaliyet göstermiş olan ve çoğunlukla MS 4. ve 7. yüzyıllar arasına tarihlenen, oldukça büyük üretim hacmine sahip çok sayıda atölyenin varlığı arkeolojik çalışmalar sonrasında netlik kazanmıştır⁴².

³⁶ Eceabat-Madytos'da, Çamburnu mevkiinde ortaya çıkarılan bu yapı, ilk olarak Çanakkale Arkeoloji Müzesi tarafından ele alınmış, sonrasında çalışmalar, 2011 yılında buradaki Maydos Kilisetepe Höyüğü kazı ekibince devam ettirilmiştir. Bk. Sazcı 2013, 50-53. fig. 11-12, plan 4.

³⁷ Sazcı 2013, 51-52.

³⁸ Bu yapı kompleksinin ele alınmasında bizlere verdiği bilgi ve katkılardan ötürü Doç. Dr. Göksel Sazcı'ya teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca, Madytos'da ortaya çıkarılan bu şarap üretim atölyesi ve buluntuları ile ilgili olarak detaylı bir çalışmanın hazırlık aşamasında olduğunu söylemeliyiz.

³⁹ Sazcı 2013, 51.

⁴⁰ Sazcı 2013, fig. 11 ve plan 4.

⁴¹ Bizans Dönemindeki Madytos için bk. Türker 2010b, 317; Türker 2008c, 13-20.

⁴² Israil'deki şarap üretim atölyeleri için bk. Frankel 1999; Frankel 1997, 73-84. Ayrıca yine burada, Ganey Tal'da son yıllarda gelişkin bir şarap üretim atölyesinde yapılan kazıların sonuçlarını içermesi bakımından bk. Arbel – Ad 2014, 36-40.

Lampsacus'daki şarap üretim atölyesini tarihleyebilmek için, bu tipolojik kıyaslamalardan başka arkeolojik materyallerin de ele alınmaları gereklidir. Her ne kadar, yapılan kazılar sırasında elde edilen veriler kısıtlı da olsa, en azından yapının son kullanım tarihi hakkında bazı önermelerde bulunabiliriz. Zira, atölyenin kuzey kısmında açığa çıkarılan mezarların benzerlerinin Geç Antik Dönemde sıkça kullanıldıklarından yola çıkarak, buradaki mezarların da bu döneme ait olduklarını söyleyebiliriz. Özellikle de, çatı kiremitleri ya da tuğlaların bir araya getirilerek oluşturulduğu basit mezar yapılarının bu dönemde popüler olduğu ve Lampsacus çevresindeki kentelerde bu tür benzer mezarların, çok sayıda bulunduğu görülmektedir⁴³.

Yine kazılar sırasında ele geçen bazı seramik parçalarının yapının son kullanım tarihi hakkında sonuçlar sundukları görülür. Bu tarihlenebilir buluntular kırmızı astarlı Geç Roma kapları, bazı ticari amphora parçaları ve az sayıdaki pişirme kabı ile birlikte mutfak kabı parçalarından oluşur. Özellikle de kaliteli fırınlanmış hamurları ve ince kırmızı astarları ile tanınan, “Foça Kırmızı Astarlı Seramiği (Geç Roma C)” olarak adlandırılan seramik grubuna ait bazı tabak ve kase formundaki kapların ağız parçaları, en iyi tarihlenebilen buluntulardır. İyi bilindiği üzere bu kaplar MS 4. ve 7. yüzyıllar arasında, Batı Anadolu'daki çeşitli merkezlerde yoğun olarak üretilmişlerdir. Bunlar arasında, Hayes tarafından *form 1* ve *form 3* olarak gruplanan seramiklerin, Lampsacus'daki şarap üretim atölyesinde yoğun olarak ele geçtikleri ve özellikle MS 5. yüzyılın ikinci yarısı ile 6. yüzyılın ortalarına tarihlenen *form 3* grubuna ait kap parçalarının baskın olduğu görülür⁴⁴ (fig. 12). Bu kaplarla birlikte, MS geç 5. - 6. yüzyıla tarihlenen bazı haç damga bezeli tabak kaidelerine ait parçaların da ele geçtiğinin altını çizmeliyiz⁴⁵ (fig. 13).

“Foça Kırmızı Astarlı Seramiği (Geç Roma C)” olarak adlandırılan kapların çok sayıdaki benzeri, daha önce Lampsacus'da ele geçmiş ve bu kaplar bu dönem boyunca bölgede yoğun bir dağılıma sahip olmuşlardır.

⁴³ Yerel kireçtaşı ya da kayrak taşlarının bir araya getirilmesi sonucu oluşturulmuş benzer biçimdeki basit mezarların bölgedeki en iyi örnekleri Parion nekropolünde karşımıza çıkar. Kasapoğlu 2013, 135. res: 177-178. Bu tip mezarlar için ayrıca bk. Şimşek 1994, 457-465; Ceylan 1995, 221-228. Yine Parion ve Scepsis nekropollerinde Bizans Dönemi olarak tarihlenen kiremit mezarlar tespit edilmiştir. Kasapoğlu 2007, 495 ve Özden vd. 1994, 371-372; Başaran vd. 1997, 557-559.

⁴⁴ Hayes 1972, 329-338. fig. 67-69. Ayrıca bk. Hayes 1963/1964, 34; Hayes 2008, 85.

⁴⁵ Hayes 1972, 363-368 ve fig: 78 i-k.

Bunların bir çok benzer örneği başta Parion⁴⁶ ve Ilion⁴⁷ olmak üzere Assos⁴⁸, Smintheus⁴⁹ ve Alexandreia Troas⁵⁰ gibi, Lampsacus'un yakınında bulunan kentlerde ve çeşitli yüzey araştırmaları sonrası bölge kırsalında tespit edilmiştir.

Kazılar sırasında Geç Antik Dönemde üretilen ve yoğun olarak kullanılan bazı ticari amphora ve depolama kaplarına ait parçalar da ele geçmiştir. Bunlar arasında en belirgin olanları ve tarihlenebilenleri, MS 4. yüzyıl ile 7. yüzyılın ikinci yarısı arasında Karadeniz ve Ege'de üretildikleri düşünülen⁵¹ ve "Geç Roma 2" amphoraları olarak sınıflandırılan kap parçalarıdır⁵². Bu kap parçaları çeşitli ağız kenarları, boyun parçaları, kulplar ve dalgalı - geniş yivlerle bezeli bazı gövde parçalarından oluşur⁵³. Yine bunlarla birlikte sayıları oldukça kısıtlı olmalarına rağmen, MS 5. ve 7. yüzyıllar arasına tarihlenen "Geç Roma 1" grubu amphoralarda ele geçen parçalar arasındadırlar⁵⁴ (fig. 14).

Sonuç olarak yukarıda vermeye çalıştığımız tüm bu örneklerden de anlaşılacağı gibi, Lampsacus şarap üretim atölyesi kayaya oyulmuş basit preslerden oldukça gelişkin donanımlara sahip kompleks yapılara kadar tüm bu benzer örnekler ile kıyaslandığında, MS 4. ve 5. yüzyıldan başlayarak MS 14. yüzyıla kadar uzanan geniş bir zaman aralığına tarihlenebilir. Ancak, kazılar sırasında ağırlıklı olarak MS 5. ve özellikle de 6. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen seramik buluntuların ele geçmiş olması ve daha geç döneme tarihlenen herhangi bir buluntuya rastlanılmaması, yapının son kullanım tarihi olarak bu zaman aralığının önerilebileceğini gösterir. Zira, şehrin bu dönemde hem dini hem de ticari bir merkez olarak ön

⁴⁶ Ergüner 2012, 167-180. lev: 125-144; Ergüner 2013, 147. fig. 195/3.

⁴⁷ Tekkök – Biçken 1996, 120-21. fig. 85-86.

⁴⁸ Zelle 1990, 117-118. fig. 19 ve Zelle 2003, 92-93. fig. 7.

⁴⁹ Akyürek 1992, 150. fig. 15, 89.

⁵⁰ Japp 2005, 60. fig. 2.

⁵¹ Şenol 2009, 149.

⁵² Bu amphora parçalarının benzerleri Saraçhane kazılarında MS 6. yüzyılın başları ve 7. yüzyılın ortalarına tarihlenen tabakalarda ele geçmiştir. Bk. Hayes 1992, 66 ve fig. 8,10,11. Deposit 30.128. Diğer benzer örnekleri için bk. Sazanov 2014, 411-12. fig. 3, 35-44.

⁵³ Bu tipteki amphora parçaları Chersonesos'da MS 6. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlenen tabakalarda ele geçmişlerdir. Bk. Sazanov 2014, 413. fig. 3, 43-44.

⁵⁴ Bu amphora parçalarının benzerleri de yine, Saraçhane kazılarında M.S. 5. yüzyıla tarihlenen tabakalarda ele geçmişlerdir. Bk. Hayes 1992, 64 ve fig: 47. Deposit 30.156-157. Ayrıca bk. Sazanov 2014, 411-12. fig. 2, 14-18.

plana çıktığı düşünüldüğünde, yapı için tarafımızdan önerilen bu tarihin, Lampsacus’un parlak günlerini yaşadığı bir döneme denk geldiği anlaşılr.

Sonuç

Çanakkale Boğazı’nın yukarı kısmında yer alan ve Lampsacus kırsalında tespit edilen bu şarap üretim atölyesi, bölgede bağcılığın önemli bir tarımsal faaliyet olarak yapıldığını ve şarap üretiminin de oldukça önemli ekonomik bir gelir olduğunu ortaya koyar. Ayrıca Geç Antik Dönemde faaliyet gösterdiği anlaşılan bu kompleks atölye, bölgenin verimli toprakları ile birlikte kentin kırsalında yoğun bir şarap üretim endüstrisinin geliştiğini gösterir.

Lampsacus’un batısındaki bu geniş ve kapsamlı atölyede üretilen şarap büyük bir olasılıkla Lampsacus’a getiriliyor ve buradan tüketicisine ulaştırılıyor olmalıydı. Bundan yola çıkarak Lampsacus’un çevresindeki tarımsal üretimler için önemli bir pazar merkezi ve sahip olduğu limanı ile birlikte, pazarlanan ürünlerin yola çıktığı ilk durak olduğu kabul edilebilir. Bundan hareketle, Lampsacus’un civarındaki verimli topraklarda yapılan tarımsal üretimler için, üretimin yapıldığı alanlardan başlayarak limana kadar uzanan gelişkin bir yol ağının da var olduğunu söyleyebiliriz. Zira, Çanakkale Boğazı kıyısındaki kentlerin limanları ile birlikte uzun mesafeli ticaretin başlangıç noktaları oldukları ve yakın çevrelerinde yer alan yerleşim yerleri için birer pazar konumunda oldukları iyi bilindiğinden⁵⁵, Lampsacus’un bu dönemde yazımıza konu olan şarap üretim atölyesi ile birlikte, bölgedeki diğer benzer atölyeler ve üretimhaneler içinde bir pazar merkezi olduğu kabul edilebilir.

Bunlara ilaveten, belki de burada söylenmesi gereken en önemli şey, MS 5. ya da 6. yüzyıllara tarihlenen bu kompleks şarap üretim atölyesinin, burada bir yerleşim olduğunu ispatlayan çeşitli kalıntılarla birlikte açığa çıkarıldığıdır. Daha önce altını çizdiğimiz üzere, bu kalıntılar bazı basit mezarlar, pişmiş toprak su künklerinden oluşan ve altyapıya ait bazı mimari bulgular ile birlikte, olasılıkla bir çiftlik evine ait olması gereken büyük duvarlardan oluşmaktadırlar. Tüm bu kalıntılar, kazıların yapıldığı bu arkeolojik alanda yalnızca şarap üretimine yönelik donanımların bulunmadığı, aynı zamanda yaşama yönelik bazı alanlar ve ünitelerinde

⁵⁵ Türker 2008b, 137.

var olduğunu ortaya koyar. Şarap üretim donanımları ile birlikte bütün bu verileri de göz önünde bulundurduğumuzda, ortaya çıkarılan arkeolojik kalıntıların Çanakkale Boğazı kıyılarında yer alan ve Lampsacus kenti ile her anlamda sıkı bir ilişki halinde olan, önemli bir kırsal yerleşime ait olduğunu söyleyebiliriz.

Bu kırsal yerleşimin varlığı, ayrıca bölgenin tarımsal üretiminde böylesi çiftlik ya da üretim atölyelerinin önemli bir pozisyonda olduklarını da gösterir. Böylesi bir yerleşim ve üretim atölyesinin önerilen tarihler ile birlikte mevcut kalıntıları, Hellespontus bölgesinde yapılan çeşitli araştırmalar tarafından da desteklenmektedir. Örneğin, Çanakkale Boğazı kıyılarında yer alan yerleşim yerlerinde ve bölgedeki vadilerde yapılan yüzey araştırmaları, bu bölgede farklı türden yerleşim yerlerinin ve modellerinin varlığını ortaya koymuştur⁵⁶.

Bu yerleşim modellerinden en belirgin olanında, şehirler genellikle boğaza açılan vadilerin ağzlarında kurulur ve limanları ile birlikte şehir merkezleri tıpkı Lampsacus'daki gibi çevrelerinde yer alan yerleşim yerleri için birer pazar merkezi konumunda olurlardı. Üstelik bu şehirler kuruldukları vadilerin gerisinde, merkezden 5 ya da 10 km. uzaklıktaki bir alan içersinde yoğunlaşan çiftlikler ya da köyler tarafından desteklenirlerdi. Ayrıca, Lampsacus vadisinde ve çevresinde yapılan arkeolojik araştırmalar sonrasında, ele aldığımız bu yapı kalıntılarında başka, Erken Hristiyanlık ve Bizans Dönemine ilişkin önemli bazı yerleşim kalıntılarının varlığı da önceden tespit edilmiştir. Bunlar, Lampsacus kentinin hinterlandı ve vadisi boyunca yerleşmiş olan çok sayıdaki çiftlik ve köy benzeri yerleşim yerlerinden oluşur⁵⁷. Dolayısıyla Lampsacus vadisinde ve onun hinterlandında yer alan ve bizim burada değerlendirmeye çalıştığımız bu şarap üretim atölyesi ile birlikte ortaya çıkarılan çiftlik kalıntısı bu türden yerleşim yerlerinden biri olmalıdır.

Uygun limanları ile kıyılara açılan vadilerin ağzında kurulmuş olan ve bu vadiler boyunca kurulmuş olan köyler ya da çiftlik benzeri yapılarca desteklendikleri kabul edilen merkezi konumdaki şehirler için tarif edilen bu yerleşim modeli, Lampsacus ile onun batısındaki kırsal alanda kurulmuş olan üretim atölyesi arasındaki bağlantıyı oldukça iyi biçimde açıklar.

⁵⁶ Bahsedilen arkeolojik araştırmalar, 18 Mart Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ayşe Çaylak Türker tarafından bir TUBITAK Projesi olarak yürütülmüş ve yakın zamanda sonlandırılmıştır.

⁵⁷ Türker 2010c, 366-67

Zira, Lampsacus vadisi için önerilen bu yerleşim modelinin Çanakkale Boğazı kıyılarında Scamander, Rhodius ve Kalabaklı gibi benzer vadiler içinde geçerli olduğu çalışmalar sonrası ortaya konmuştur⁵⁸. Bu vadilerde yapılan yüzey araştırmaları sonrası elde edilen önemli buluntular, benzer arkeolojik verilere ulaşılmasına imkan sağlamıştır⁵⁹.

Yapı ile ilgili olarak, ayrıca altını çizmemiz gereken bir diğer önemli husus da şüphesiz bu şarap üretim atölyesinin, şimdilik Hellespontus bölgesinde tespit edilen en iyi korunmuş ve belki de en iyi belgelenmiş olan örnek olduğudur. Şimdiye kadar Hellespontus ya da yakın çevresinde böylesi bir şarap üretim atölyesinin varlığı bilinmemekte idi⁶⁰. Ancak, her ne kadar bu üretim atölyesi şimdilik unik bir örnek olarak görünse de, eminiz ki Lampsacus şehri ve kırsalında bugün hala ortaya çıkarılmayı bekleyen çok sayıda benzer şarap üretim atölyeleri ya da benzeri üretimlerin gerçekleştirildiği çiftlik yapıları bulunmaktadır.

⁵⁸ Türker 2010c, 366-67 ve dn. 20.

⁵⁹ Türker 2009, 201-218; Türker 2010a, 53-94; Türker 2012, 401-428; Türker 2014a, 69-82; Türker 2014b, 186-206; Türker 2015 (baskıda).

⁶⁰ Metinde bahsettiğimiz ve Madytos-Çamburnu mevkiinde 2011 yılında kazılmış olan şarap üretim atölyesi, henüz kapsamlı bir biçimde değerlendirilmediğinden, burada bir istisna olarak kabul edilebilir.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Columella Columella, *De Re Rustica and De Arboribus* (trans. H.B. Ash – E.S. Forster – E. Haffner), Loeb Classical Library. London. 1968.
- Geoponica Geoponica, *Farm Work*. (trans. Andrew Dalby). Totnes: Prospect Books. 2011.
- Plinius Plinius, *Natural History* (trans. H. Rackham), Loeb Classical Library. London. 1971.
- O.D.B. Alexander P. Kazhdan (ed.), *The Oxford Dictionary of Byzantium*. Oxford University Press. 1991.
- Varro Varro, *De Re Rustica* (trans. W.D. Hooper – H.B. Ash), Loeb Classical Library. London. 1967.
- Akyürek 1992 Akyürek, N.E., “Terra Sigillata aus dem Heiligtum des Apollon Smintheios”, *Asia Minor Studien* 8. 1992. s:125-166.
- Anagnostakis 2005 Anagnostakis, I., “Byzantine winemaking: On Treading and Pressing grapes” (in Greek with English summary) = “Περί θλίψεων και εκθλίψεων”, *Θλιπτήρια και πιεστήρια. Από τους ληνούς στα προβιομηχανικά τσιπουρομάγανα, Οἶνον ἱστορῶ IV, Αθήνα*, 77-167.
- Arbel – Ad 2014 Arbel, Y. – U. Ad, “Ganey Tal: Supplying Wine to the Byzantine World”, *Current World Archaeology* 67, 36-40.
- Arthur 2006 Arthur, P., *Byzantine and Turkish Hierapolis (Pamukkale)*, An Archaeological Guide. İstanbul. 2006.
- Aydınöğlu 2009 Aydınöğlu, Ü., *Dağlık Kilikia Bölgesinde Antik Çağda Zeytinyağı ve Şarap Üretimi: Üretimin Arkeolojik Kanıtları*. İstanbul.
- Aydınöğlu 2010 Aydınöğlu, Ü., “The Farms in Rough Cilicia in the Roman and Early Byzantine Periods”, *Adalya* 13, 243-259.
- Aydınöğlu – Alkaç 2008 Aydınöğlu, Ü. – E. Alkaç, “Rock Cut Wine Presses in Rough Cilicia”, *Olba* 16, 277-290.
- Aydınöğlu – Şenol 2010 Antikçağ’da Anadolu’da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi (ed. Ü. Aydınöğlu – A.K. Şenol). İstanbul. 2010.
- Başaran vd. 1997 Başaran, C. – A. Y. Tavukçu – M. Tombul, “1995 Yılı Skepsis Aşağı Kent ve Nekropolü Kurtarma Kazısı”, *MKKS VIII*, 551-584.
- Ceylan 1995 Ceylan, A. “Denizli, Buldan, Kayran Mevkii Toplu Konut Alanı Kurtarma Kazısı”, *MKKS V*, 221-228.
- Diler 1993 Diler, A., “Akdeniz Bölgesi Antik Çağ Zeytinyağı ve Şarap İşlikleri”, *AST XI*, 505-520.
- Diler 1994 Diler, A., “Akdeniz Bölgesi Antik Çağ Zeytin ve Üzüm Presleri 1993”, *AST XII*, 441-458.

- Diler 1995 Diler, A., "The Most Common Wine-Press Type Found in the Vicinity of Cilicia and Lycia", *Lykia* II, 83-98.
- Diler 2005 Diler, A., "Karya'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi", *Ramazan Özgan Anı Kitabı* (ed. M. Şahin – İ.H. Mert), 79-86.
- Diler 2010 Diler, A., "Oil and Wine production of the Halicarnassos Peninsula in Karia", *Antikçağ'da Anadolu'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi* (ed. Ü. Aydınoglu – A.K. Şenol), İstanbul, 135-174.
- Diler v.d. 2015 Olive oil and wine production in Eastern Mediterranean during antiquity / Antikçağ'da Doğu Akdeniz'de Zeytinyağı ve Şarap Üretimi (ed. A. Diler – K. Şenol – Ü. Aydınoglu), İzmir.
- Elton 2015 Elton, H., "Olive Oil and Wine Production in Isauria: Results from the Göksu Archaeological Project in Turkey", Olive oil and wine production in Eastern Mediterranean during antiquity / Antikçağ'da Doğu Akdeniz'de Zeytinyağı ve Şarap Üretimi (ed. A. Diler – K. Şenol – Ü. Aydınoglu), İzmir, 41-50.
- Ergürer 2012 Ergürer, H.E., *Parion Roma Seramiği* (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.
- Ergürer 2013 Ergürer, H.E., "Seramikler", *Antik Troas'ın Parlayan Kenti Parion* (ed. C. Başaran). İstanbul. 2013. s. 137-150.
- Eyice 1996 Eyice, S., "Türkiye'de Bizans Yerleşimi Hakkında Notlar", *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme - Housing and Settlement in Anatolia a Historical Perspective* (ed. Y. Sey). İstanbul, 206-220.
- Foss 2002 Foss, C., "Life in City and Country", *The Oxford History of Byzantium* (ed. C. Mango). Oxford, 71-95.
- Frankel 1997 Frankel, R., "Presses for Oil and Wine in the Southern Levant in the Byzantine Period", *DOP* 51, 73-84.
- Frankel 1999 Frankel, R., *Wine and oil production in antiquity in Israel and Other Mediterranean Countries*, Sheffield Academic Press. 1999.
- Frish 1978 Frish, P., *Die Inschriften von Lampsakos. Inschriften Griechischer Städte Kleinasien* 6, Bonn.
- Gorny 1996 Gorny, R. L. "Viticulture and Ancient Anatolia", *The Origins and Ancient History of Wine* (ed. P.E. McGovern – S.J. Fleming – S.H. Katz). Amsterdam, 133-171.
- Hayes 1963-64 Hayes, J.W., "Notes on Roman Pottery in Greece and The Aegean", *RCRActa* V-VI, 30-36.
- Hayes 1972 Hayes, J. W., *Late Roman Pottery*, London.
- Hayes 1992 Hayes, J.W., *Excavations at Sarachane in Istanbul, Volume 2: The Pottery*. Washington.
- Hayes 2008 Hayes, J.W., *Roman Pottery Fine- Ware Imports, The Athenian Agora XXXII*. Princeton.
- Hirschfeld 1983 Hirschfeld, Y., "Ancient Wine Presses in the Park of Aijalon", *Israel Exploration Journal* 33/4, 207-218.

- Iverson 2012 Iverson, E.A., “Excavations at the Lower City Enclosure, 1996-2008”, *Amorium Reports 3. The Lower City Enclosure. Find Reports and Technical Studies* (ed. C.S. Lightfoot - E.A. Iverson). İstanbul, 5-153.
- İşler 2013 İşler, B., “Orta Likya’da Erken Bizans Dönemi Yerleşimleri ve Kırsal Konut Mimarisi”, *Adalya* 16, 285-304.
- Japp 2005 Japp, S., “Late Roman, Byzantine and Ottoman Pottery from Alexandria Troas”, *Çanak: Akdeniz ve Çevresindeki Arkeolojik Kazılarda Ele Geçen Geç Antik ve Ortaçağ Seramiği ve Mimari Seramiği, Byzas 7* (ed. B. Böhlendorf-Arslan – A.O. Uysal – J. Witte-Orr), İstanbul, 55-72.
- Kasapoğlu 2007 Kasapoğlu, H., “Parion Nekropolü Mezar Tipleri”, *Doğudan Yükselen Işık. Arkeoloji Yazıları*. (ed. B. Can – M. Işıklı). İstanbul, 481-520.
- Kasapoğlu 2013 Kasapoğlu, H., “Nekropol”, *Antik Troas’ın Parlayan Kenti Parion* (ed. C. Başaran), İstanbul, 107-135.
- Koçyiğit 2010 Koçyiğit, O., “Amorium’da Bulunan Yeni Veriler Işığında Bizans Dünyasında Şarap Üretimi”, *XIII. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu* (ed. K. Pektaş v.d.), Denizli, 393-402.
- Leaf 1923 Leaf, W., *Strabo on the Troad*. Cambridge.
- Lewit 2012 Lewit, T., “Oil and wine press technology in its economic context: Screw presses, the rural economy and trade in Late Antiquity”, *Antiquité Tardive 20. Mondes ruraux en Orient et en Occident I*, 137-149.
- Lightfoot 2003 Lightfoot, C.S., “Stone Screw Press Weights”, *Amorium Reports 2. Research Papers and Technical Reports* (ed. C.S. Lightfoot), *BAR International Series 1170*. Oxford, 73-77.
- McGovern 2003 McGovern, P.E., *Ancient Wine, The Search for the Origins of the Viniculture*. Princeton University Press.
- Özden vd. 1994 Özden, Ö. – Ç. Türker – T. Kekeç, “1993 Yılı Skepsis Antik Kenti Kurtarma Kazısı”, *MKKS V*, 365-386.
- Özgenel 2006 Özgenel, Ö., “Late antique domestic architecture in Lycia: an outline of the archaeological and architectural evidence”, *III. Uluslararası Likya Sempozyumu* (ed. B. Varkıvaç v.d.), İstanbul, 557-572.
- Sazanov 2014 Sazanov, A., “The Deposit of the end of the 6th Century AD from Chersonesos (Crimea) in Late Roman Coarse Wares”, *Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean* (ed. N. Poulou-Papadimitriou – E. Nodrou – V. Kilikoglou). *BAR International Series 2616/1*, Oxford, 411-423.
- Sazcı 2013 Sazcı, G., “Maydos Kilisetepe Höyüğü Kazısı 2011 Sezonu Çalışmaları”, *KST 34/2*, 45-64.

- Scardozzi 2010 Scardozzi, G., "Oil and Wine Production in Hierapolis of Phrygia and Its Territory During Roman and Byzantine Ages: Documentation from Archaeological Excavations and Surveys", *Olive Oil and Wine Production in Anatolia During Antiquity* (ed. Ü. Aydınöğlu – A.K. Şenol), İstanbul, 284-294.
- Sivas 2003 Sivas, T.T., "Wine Presses of Western Phrygia", *Ancient West-East* 2/1, 1-18.
- Şenol 2009 Şenol, A.K., "AETAM'da Bulunan Amphoraların Tipolojisi", *AETAM'da (Arslan Eyce Taşucu Amphora Müzesi) Bulunan Ticari Amphoralar ve Akdeniz'de Ticaretin İzleri* (ed. A.K. Şenol), Mersin, 100-319.
- Şimşek1994 Şimşek, C., "Denizli, Buldan, Kayran Mevkii Toplu Konut Alanı Kurtarma Kazısı", *MKKS IV*, 457-465.
- Tekkök-Bıçken 1996 Tekkök-Bıçken, B., *The Hellenistic and Roman Pottery From Troia*, Columbia. 1996.
- Tekocak – Adıbelli 2010 Tekocak, M. – H. Adıbelli, "Tarsus-Sağlıklı (Bayramlı Köyü) Sakızlı Mevkii Şarap ve Zeytinyağı İşlikleri", *Antikçağ'da Anadolu'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi* (ed. Ü. Aydınöğlu – A.K. Şenol), İstanbul, 53-75.
- Texier 2003 Texier, C., *Küçük Asya* (çev. A. Suat), Ankara.
- Türker 2008a Türker, A.Ç., "Çanakkale Boğazında Bizans Dönemine Ait Tarihi ve Arkeolojik Veriler", *Çanakkale Tarihi I* (ed. M. Demir), İstanbul, 515-583.
- Türker 2008b Türker, A.Ç., "Gelibolu ve Biga Yarımadasında Bizans Dönemi Şehirleri", *Gelibolu Değerleri Sempozyumu*, Çanakkale, 133-140.
- Türker 2008c Türker, A.Ç., "The Place and Importance of Madytos in Hellespont During the Byzantine Period", *Eceabat Değerleri Sempozyumu*, Çanakkale, 13-20.
- Türker 2009 Türker, A.Ç., "Byzantine Architectural Sculpture from Akköy on the Middle Scamander Valley in Hellespontus", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 26/1, 201-218.
- Türker 2010a Türker, A.Ç., "Bizans Döneminde Çanakkale Boğazı ve Yerleşim Modelleri: Skamander Vadisi", *Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ* 4, 53-94.
- Türker 2010b Türker, A.Ç., "Hellespont in the Twelfth and Thirteenth Centuries", *I. Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu* (ed. A. Ödekan – E. Akyürek – N. Necipoğlu). İstanbul, 312-323.
- Türker 2010c Türker, A.Ç., "Lampsacus in Byzantine Period", *Bizans ve Çevre Kültürler – Prof. Dr. Yıldız Ötüken'e Armağan* (ed. S. Doğan – M. Kadiroğlu), Ankara, 359-367.
- Türker 2012 Türker, A.Ç., "Archaeological Survey of Early Christian and Byzantine Period on the Valleys that Reached the Hellespont: 2010 Research", *AST XXIX*, 401-428.

- Türker 2014a Türker, A.Ç., “A Byzantine Settlement in Kalabaklı Valley in the Hellespontus: Kepez”, *Höyük* 5, 69-82.
- Türker 2014b Türker, A.Ç., “An Archaeological Survey of Early Christian – Byzantine Period on the Valleys that Reached the Hellespont: 2012 Research”, *AST XXXI*, 186-206.
- Türker 2015 Türker, A.Ç., “An Archaeological Survey of Early Christian – Byzantine Period on the Valleys that Reached the Hellespont: 2013 Research”, *AST XXXII* (baskıda).
- Varinlioğlu 2007 Varinlioğlu, V., “Living in a Marginal Environment: Rural Habitat and Landscape in Southeastern Isauria”, *DOP* 61, 287-317.
- Zelle 1990 Zelle, M., “Terra Sigillata von Assos”, *Asia Minor Studien* 2, 97-137.
- Zelle 2003 Zelle, M., “Funde spätantiker Sigillata in Assos”, *Römische Keramik Herstellung und Handel, Kolloquium Xanten* (ed. B. Liesen – U. Brandl), Mainz, 77-106.

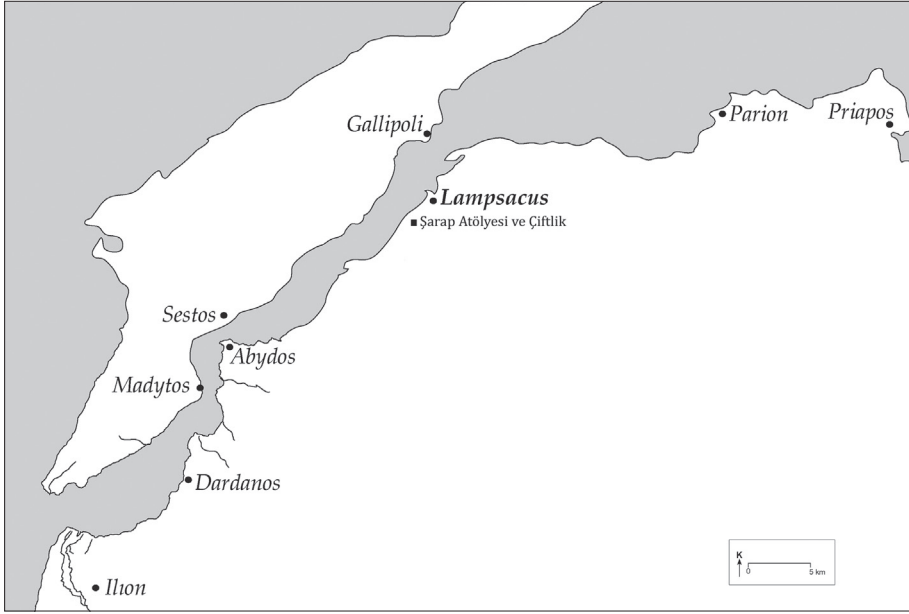

Fig. 1 Çanakkale Boğazı – Hellespont haritası

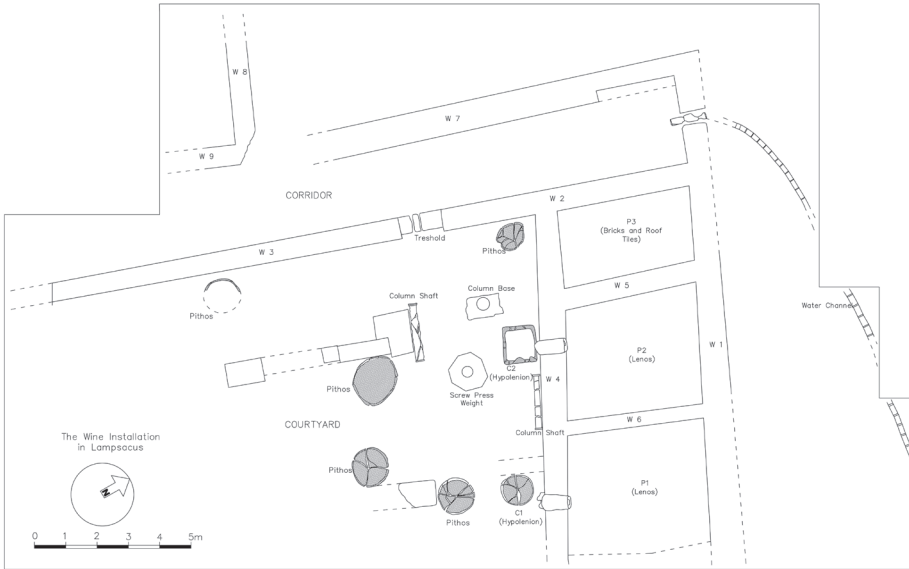

Fig. 2 Atölyenin planı

Fig. 3 Atölyenin kuzeydoğudan genel görünümü

Fig. 4 Taş oluklar ile birbirleriyle bağlantılı olan biriktirme havuzları ve ezme tankları

Fig. 5
Avlunun ortasında
yer alan vida pres
ağırlık taşı

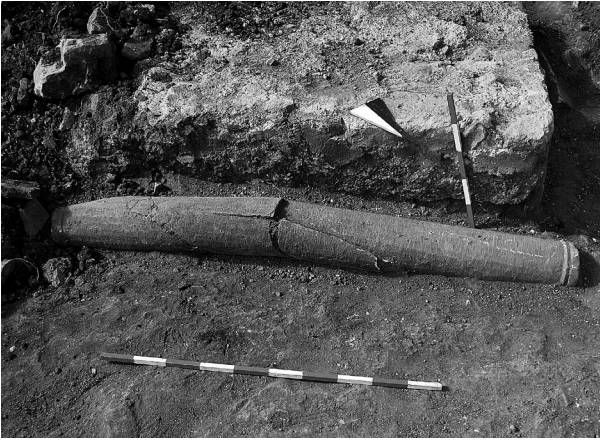

Fig. 6
Avluda bulunan
kırık biçimdeki
sütun gövdesi

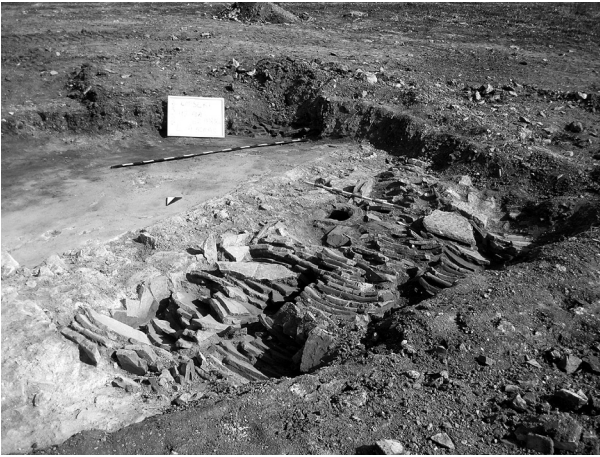

Fig. 7
“P3” olarak
adlandırılan oda
içersinde açığa çıkmış
in-situ durumdaki
çatı kiremitleri

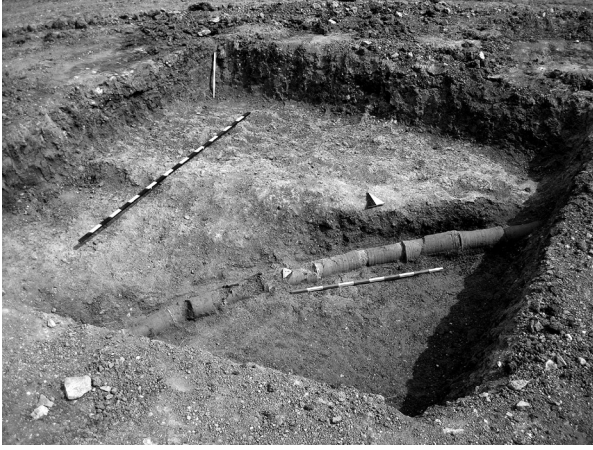

Fig. 8
Atölyenin kuzey
kısımında yer alan
pişmiş toprak
künklerden meydana
gelmiş su kanalı

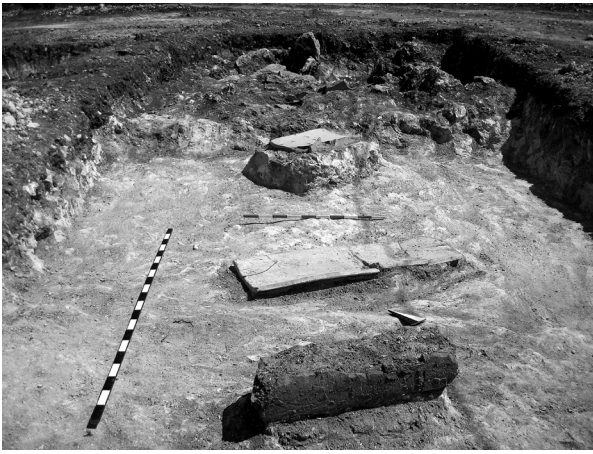

Fig. 9
Mezarların
güneybatıdan genel
bir görünümü

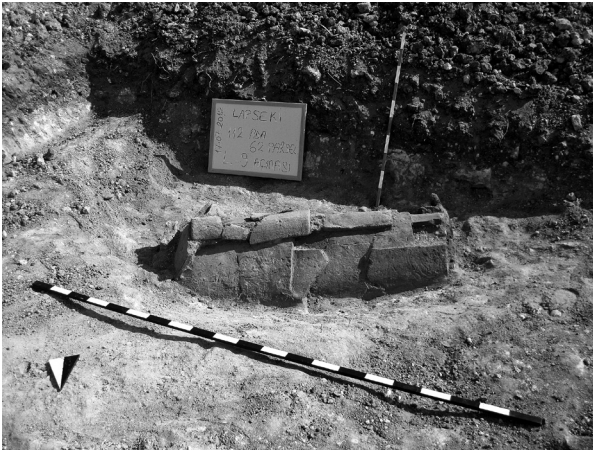

Fig. 10
Çatı kiremitlerinin
bir araya gelmesi
sonucu oluşturulan
mezar yapısı

Fig. 11
Atölyenin kuzeyinde
çiftlik evine ait
duvarlar

Fig. 13 Kırmızı astarlı bir
Geç Roma C tabağına ait
haç baskılı kaide parçası

Fig. 12
Atölyede ele geçen
bazı kırmızı astarlı
Geç Roma C kapları
(form 3)

Fig. 14
Atölyede ele geçen
bazı Geç Roma
amphora parçaları

